

Péntek Imre

Betekintés az ifjúkorba

Mohai V. Lajos: Tintaceruza a sörösládában c. kötetéről

Vannak szokatlan életpályák, indulások a kortárs irodalomban. Van, aki korábbi publikálás nélkül, első kötetével jelentkezik, másoknál hosszas készülődés, nekifutás előzi meg az első könyvet. Mohai V. Lajos is a rendhagyó esetek közé tartozik. Kritikákkal, tanulmányokkal kezdte a kilencvenes években, első prózakötete viszont csak 2010-ban jelent meg *Az emlékezés melankóliája* címmel. Versei még később, 2011-ben láttak napvilágot. (*Hova is lenne az út?*) Igazi bölcsészpálya az övé. A Ménesi úti Eötvös Kollégium nevelte őt, és biztosnak látszott, hogy főiskola vagy egyetem következik a végzés után, de nem így lett. A publicisztika útját választotta, különböző lapok munkatársa, szerkesztője lett. De a szépirodalom sem maradt tétlen, idővel több kötete is megjelent.

Kedvenc témája Kosztolányi lett, akiről számos tanulmányban írt. Ennek java helyet kapott a *Szabadon és kötelezően* című kötetben; egyesek már az újabb monográfiát reklamázták. Prózai munkájának valódi nyitányát mégis *Az emlékezés melankóliája* című kötetben láthatjuk, amely a történetek mondása mellett a program és eszközök tekintetében is sok mindent elárul elképzeléseiről. Ahogy kedvenc detektívregény-írója kitalálta Philip Marlow-ot, a magán-detektívet, úgy Mohai V. Lajos is teremtett egy figurát Raszinnyai Miklós személyében, akire többször, több szituációban hivatkozik. Ezt *Az emlékezés melankóliájában* is megteszi, amikor idézi az ismerős/barát tallinni levelét:

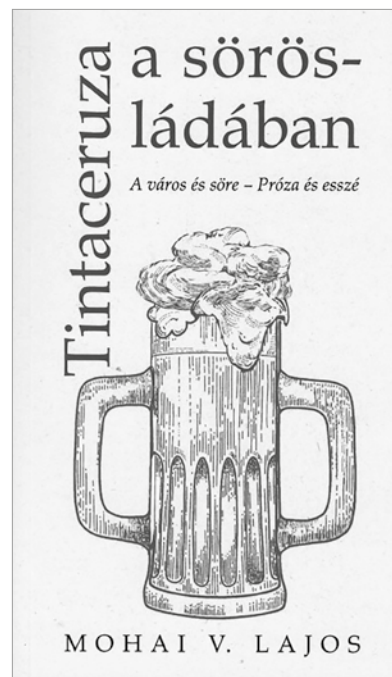
„Írjál szépprózát! Írd meg Kanizsát, de ne siránkozz miatta! Ne bonyolítsd túl! Vállald fel teljes múltadat úgy, ahogy történt...! Egy biztos, megküzdesz majd vele; szunnyadó kétségek csapdát állíthatnak neked, és eltéríthetnek céljaidtól, de ezt ne engedd! Állíts szeretetből – amilyent csak te tudsz – ércnél maradandóbb emléket Nagyanyádnak és az elsüllyedt Kanizsának”.

Ennél szebb biztatást aligha kaphatott volna értő olvasójától, és – aki végigolvassa a *Tintaceruza a sörösládában* című könyvet – az megérti e sorok ihletését, és elfogadja maradéktalan megvalósulását.

De ez még nem elég. Az író maga is fölfedi szándékát, amikor a mű keletkezéstörténetéhez szolgálat adalékokat. „A kanizsai *Hidegház* című készülő nagyprózám az *Emlékezés melankóliája* című prózakötetem folytatása, és több motívumának följejtése, továbbírása. Írói céloom továbbra is, hogy az emlékezést, mint narratív folyamatot, az eltűnt idő pillangóját lepkehálóba fogjam.” És még egy figyelmeztetés, ami a címlapon olvasható: *Próza és esszé*. És ebben a kis kötetben minden összejön: a prózai megvalósítás mellett az esszé is megkapja a magáét, egy kivételes nívóval gazdagítva irodalmunk emlékezetét.

Egyébként is, jobb előre bocsátani: Mohai V. Lajos prózája a kontextusok, asszociációk, metaforák zavarba ejtő szövedékét alkotja; tanulmányaiban esszéisztikus részletek jelennek meg, szépprózájában pedig komoly tanulmányok kapnak helyet. S kedvelt szerzői is állandóan jelen vannak: Kosztolányi, Chandler, Tandori az ő univerzumának állandó csillagai, sőt, csillagrendszerei.

Nos, ilyen előzmények után nézzük a *Tintaceruza a sörösládában* című kötetet! A cím kissé szociografikus, s kétségtelen, van ilyen vonulata is az emlékezésnek. Itt, a műben két dolog fonódik össze: a szerző ifjúkora és a város

története, amely hazánk egyik nevezetes helyi sörös kultúráját ápolta, működtette, valószínűleg meg. Egy sikeres innovációról beszélhetünk, amelyben összekapcsolódott a sör és a város, megszüntethetetlennek vélt tradíciót alkotva.

A mű – mely nem szociográfia, nem ipartörténet – talán memoárnak nevezhető. Szándéka szerint: „Emléket állítani az eltűnt ifjúságnak és a mögénk folyt időnek, amelynek kíméletlensége eltörli a megörökítésre érdemes nyomokat.

A múlt magának követeli az emlékezést.”

Ennek a gondolatnak a jegyében veszi kezdetét az első fejezet. Az író „megállított ideje” alkalmat nyújt az alaposabb vizsgálatra. Például arra a kérdésre keresve a választ: vajon Éden volt-e az az idő? A válasz egyszerű, de tanulságos: „nem volt Éden, de az Éden ígérete marad mindhalálig.”

S itt jön a képbe Hrabal. Jogosan, hisz a *Sörgyári capriccio* alapmű, amely a korabeli szocializmus nyomasztó világáról is hiteles képet rajzolt. S az íróban is felkeltette a kanizsai gyermek- és ifjúkor világát. Ennek részét képezte a találkozás az Arany Tigrisben, ahol sikerült aláíratnia a *Tükrök árulását*. S az is ekkor derült ki, hogy 1905-'06-ban Hasek is itt időzött vendégként Kanizsán, Znojemszky úrnál, a helyi sörgyár tulajdonosánál.

A hatvanas évekbeli város három részből állt: katonaváros, olajváros és a sörváros. Az író bevallja: a sörváros állt legközelebb hozzá, pedig apja nem a sörgyárban dolgozott. A helyi cserekereskedelem alapértéke a sör volt. A neves, országosan ismert sört a Balatoni Világos jelentette. A sörösládákat cipelő munkások megragadták az író emlékeiben, a szeneslovak és a söröslovak mélabúsan, lehorgasztott fejjel húzták a súlyos kocsikat, esőben vagy tűző napon egyaránt. Ez a látvány mélyen beleivódott Mohai ifjúságának képeibe. hogy írja: „A cseresznyefákat is habos lovaknak láttam a kertünkben.”

Az író felidézi a gyár emlékezetének élénk figuráit, akik átszínezték a mindennapokat. A szomszéd gyerekek a mozdonyvezetőkért rajongtak, Mohait a sörösök nyűgözték le.

A gyermek nem tudott betelni a város látványával.

A Sétakert ligetszerű ősparkként terült el, amely szerves része volt a Monarchia városfejlesztési tervezésének. Ebből a pontból, mint

centrumból jól látszottak a Kiskanizsa irányában megbújó majorok, és később itt kapott helyet a pályaudvar is. A fiumei vasút meghozta a fejlődést, s a tér egyre gazdagabb lett a különböző épületekkel, palotákkal. A meghittséget az a kis jelenet igazolja, amely egy sétakerti gyaloglás közben játszódik le: „Nagyanyám átfogta vállamat, amikor megpihentünk az egyik padnál.”

A városfejlődés az 1880-as évektől kezdve mind szédítőbb ütemben zajlott, s ennek az ipari biznisznek lett az egyik meghatározó része a sörgyár. 1892-ben történt az alapítás; a Nagykanizsai Maláta és Serfőzde Rt. ekkor vette meg az első lépéseket. Kezdetben cseh és morva munkások dolgoztak az üzemekben, de idővel a kanizsaiak eltanulták a mesterséget, és a gyár terjeszkedni kezdett: Fiumében, Triesztben, Splitben és Pulában is kapható volt a kanizsai ital. Voltak kedvezőtlenebb időszakok, de 1954-ben az ország új vezetése a sörgyár újraindítása mellett döntött; amellyel hogy nem hagyják veszni ezt az ipari tradíciót, amely a háború utáni rendszerváltásig remekül működött. Amikor 1990-ben bezárták a gyárat, sokan elgondolkodtak az újabb rendszerváltás lényegén: Zalaegerszegről eltűnt a kályhagyár, a ruhagyár, Kanizsáról a sörgyár. A hazai sörgyártás kanizsai fellegvárát nem sikerült „átmenteni”. Valami végleg elveszett, a monumentális gyártelep kiürült, a magasba nyúló malátázó tornyok az enyészeté lettek.

Ezt a veszteséget nehéz pótolni.

A tárgyas leírás után életképek következnek, amelyeknek szerves részét képezték a helyi kocsmák is. A Szmolányi-sarok – a hatvanas években Kanizsa központja – a polgárosult épületek sokaságával igazi kisvárosi hangulatot adott.

A helyi fekete üzletek is itt költettek, az orkáncabát és nejlonharisnya kézen-közön forgott, de az ellenőrzés is laza volt, a hatóságok is elnézőek voltak. Feltűnnek a családi viszonyok is: a Só utcai ház, amit megvettek, de ahova nem tudtak az ügyeskedő rokon miatt beköltözni. De az öregapa is tanította az unokát pontosságra; a Voszto-karóra a szertartásrend része volt; a végén csak mutatni kellett a számlapot a kis Lajosnak.

A sörgyár áthatotta a város életét gyárépületeivel, az iparvágányokkal, s azzal a kétes epizóddal, amely a századforduló táján történt,

amikor Hasek itt élőködött Znojemszky úr, a tulajdonos nyakán, nem is kis ideig. Az utolsó újraindítás után a kék vitorlásokkal a Balatoni Világos lett a város országosan ismert védjegye. A vitorlás-címkét mindenütt ismerték és becsülték. Ahogy Mohai írja: „A sörgyár jelenléte a város minden zugában érződött.”

Ennek egyik megnyilatkozása volt a Vén Diófa, a város ismert kocsmája, amelyet a sörgyáriak is törzshelyüknek tekintettek. A kevertekkel fűszerezett korsó sör mindennapi kenyérnek számított, s az üzleti elszámolások sörözés közben folytak. S itt örökítődik meg a nevezetes jelenet, amikor a fuvarlevelek összesítése nem történhetett másként, mint a megnyalt tintacerezával, s a hozzá tartozó sörökkel és kevertekkel. Az írók megragadták ezek az együttlétek, a jóízű hangulatok, amelynek emlékképei későbbi megjelenítésre vártak.

A másik helyiség a Lápi-kocsmá volt, egy igazi zugkocsmá, amelyet a szegényebb népség kedvelt. A rakodók és koczikísérők itt találták meg helyüket, a nehéz rakodások után a sör oltotta a szomjukat, hűtötte le testüket. Az igazi élet itt is este zajlott, amikor az idegenlégiós Fikusz Karcsi feltűnt a zajos társságban. Jellemző volt, hogy a nagy verekedések után elült a zaj, a megérkező rendőrök már csak a cigányok csendes muzikaszavát hallhatták, a korábbi feldúlt kocsmá a béke szigetének tűnt.

A kötet a személyes benyomásokkal átszőtt emlékképek után a kedves ismerősöknek adja át a szót, akik kísérői voltak ezen a kanizsai „turnén”. És ez már a „szorgalmi feladatok” közé tartozik; az ez utáni fejezeteknek több köze van az irodalomhoz. Egy író, aki beleszeretett a cseh irodalomba... és egy kedveszegett délután barátjának mesél a Tabáni Kiskakasban prágai élményeiről. Egy kedves látogatásról, sétákról, amelynek végén a Vodickova utcai Varieté étteremben kötöttek ki a várossal ismerkedők. 1984-et írtunk ekkor, és egy cseh novella-antológiába beleválogatták a szerkesztők a *Szigorúan ellenőrzött vonatokat*. És a fordító házaspár régi ismerős, a két kultúra szerelmese. És a Varietében mindig történik valami... És az Onedinnek nevezett csapos egyre meghittebb viszonyba került az íróval, együtt kalandoznak az éjszakai Prágában. És az elvarázsolt Fenséges Kutya megszelídül, és a csapossal együtt elnyeli a prágai forgatag. Az irodalmi szál tovább gömbölyödik, és előtűnik Hasek, a bohém kanizsai vendég. De nem csak ő,

hanem kis tárcája is, Csanda Gábor fordításában. Znojemszky úr becsülettel ellátta vendégét, hogy Kanizsáról is maradandó élményekkel távozzék a kedves látogató. És itt már az újkori cseh irodalom fejezeteibe kapunk betekintést, amikor megismerjük Hrabal Szépséges Poldiját, és a *Nyersvas tuskók* is a cseh szocreál remekművei közé tartoznak, Hrabal kényszerű éveiben.

Eljön a csúcspont is: a találkozás a mesterrel, az Arany Tigrisben. Mindez 1984. október 23-án történik. A kék felöltős író – az ivó legendás alakja – belerótt a magyar *Tükrök árulásába* az emlékezetes sorokat, és aláírta, a dátummal együtt.

A kötet egy szép verssel zárul; *Gyöngyök a mélyből* a címe. Ebben az író – aki kiváló lírikus is – a következőképpen örökített meg az emlékezetes jelenetet:

„lestem Őt,
keddenként járt ide.
Szemvillanásnyi időbe telt, ahogy átvágott
a sörünnep népén,
a háromnegyedes felöltő beleúszott a levegőbe,
s én úgy éreztem,
Pepin bácsi vonul át a színen.

*Nymburkra örömeső hullt,
Francin a fulgrációs készülékét szerelte össze,
s Maryska angyali mosollyal a
betegágyban feküdt.”*

Mit mondhatunk a végén? Raszinnyai Miklós, az inspiráló barát írja a már idézett emlékezetes levelében: „Állíts szeretetből ... ércnél maradandóbb emléket Nagyanyádnak és az elsüllyedt Kanizsának”.

Mohai V. Lajos kifeszítette a lepkehálót a szálló emlékeknek, és az ércnél maradandóbb szeretet is működni kezdett. Még vázlatos, de máris vannak kiemelkedő pontjai, emléket tud állítani a szülővárosnak, egy sörösládának, egy nagyanyai simogatásnak. Bízunk abban, hogy a teljes mű, az a bizonyos kanizsai Hidegház, a szeretet tégláiból épül fel, mindannyiunk örömére.

Palimpszeszt Kulturális Alapítvány, 2020.